

**TIL VA JAMIYAT O'RTASIDAGI O'ZARO ALOQADORLIKNING
LINGVISTIK TAHLILI.****Yorqulov Quvonchbek Ikrom o'g'li**

Samarqand viloyati

Kattaqo'rg'on instituti

E-mail address-yorqulxoliqulov@gmail.com

Kirish

Til — insoniyatning eng qadimiy va murakkab ijtimoiy hodisalaridan biridir. U nafaqat aloqa vositasi, balki ijtimoiy ong, milliy madaniyat va tafakkurning ifodasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jamiyat tildan foydalangan holda o'z ijtimoiy tajribasini, ma'naviyatini hamda tarixiy merosini avloddan avlodga yetkazadi. Shu bois til va jamiyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tilshunoslik fanining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

1. Tilning ijtimoiy mohiyati

Tilning ijtimoiy tabiatini birinchi bo'lib tilshunoslikda ilmiy asosda izohlagan olimlardan biri Ferdinand de Sossyur hisoblanadi. Uning fikricha, til — bu ijtimoiy kelishuv mahsuli bo'lib, u jamiyat a'zolari o'rtasida aloqa o'rnatishning asosiy vositasidir. Shu jihatdan til individual hodisa emas, balki kollektiv ong mahsulidir. O'zbek tilshunosligida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilgan. Masalan, A. G'ulomov, Sh. Rahmatullayev, N. Mahmudov kabi olimlar tilning ijtimoiylik xususiyatini o'z tadqiqotlarida chuqur yoritib, uni madaniyat va milliy ong bilan chambarchas bog'liq deb ta'riflaganlar.

2. Jamiyat taraqqiyotining til tizimiga ta'siri

Jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va texnologik rivojlanishi tildagi o'zgarishlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Har bir yangi ijtimoiy bosqich tilda yangi birliklarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Masalan, so'nggi o'n yilliklarda axborot texnologiyalari rivoji natijasida "internet", "mobil aloqa", "onlayn ta'lim", "sun'iy intellekt" kabi yangi terminlar o'zbek tilining leksik tizimida mustahkam o'rinishdi. Bu jarayon tilning dinamik tizim ekanini ko'rsatadi. Tildagi neologizmlar jamiyat hayotidagi yangiliklarning lingvistik ifodasidir.

3. Tilning jamiyatdagi funksional roli

Til jamiyat hayotida bir nechta funksiyalarni bajaradi: kommunikativ, nominativ, ekspressiv, madaniy va integrativ funksiyalar. Eng avvalo, u aloqa vositasi sifatida insonlar o'rtasidagi tushunishni ta'minlaydi. Nominativ funksiyasi orqali esa tildan atamalar va tushunchalarni nomlashda foydalaniladi. Tilning madaniy funksiyasi esa xalqning qadriyatlari, urf-odatlar, tarixiy xotirasi va ma'naviy dunyosini ifoda

etishda namoyon bo‘ladi. Shu sababdan, tilni asrash — bu aslida millatning madaniy merosini saqlash demakdir.

4. Til va milliy o‘zlikning ifodasi

Til milliy o‘zlikning asosiy belgisi sifatida jamiyatning birligini ta’minlaydi. Til orqali millat o‘z tarixini, an’alarini va ruhiyatini saqlab qoladi. O‘zbek tilining davlat tili maqomida bo‘lishi ham aynan shu milliy birlik va mustaqillik timsolidir. Tilni asrab-avaylash va rivojlantirish — millatning madaniy mustaqilligini saqlashning eng muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa

Til va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlik tilshunoslikdagi eng dolzarb masalalardan biridir. Til jamiyat taraqqiyotining mahsuli bo‘lish bilan birga, uning rivojiga ham faol ta’sir ko‘rsatadi. Shunday ekan, zamonaviy tilshunoslikda tilni nafaqat lingvistik tizim sifatida, balki ijtimoiy hodisa sifatida ham o‘rganish muhimdir. O‘zbek tili jamiyat bilan birgalikda doimiy rivojlanish jarayonida bo‘lib, uni ilmiy asosda o‘rganish va boyitish milliy o‘zligimizni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sossyur F. de. Umumiy tilshunoslik kursi. – Toshkent: Fan, 2000.
2. Mahmudov N. Til va nutqning o‘zaro munosabati. – Toshkent: O‘zbekiston, 2013.
3. G‘ulomov A. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2008.
4. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tili nazariyasi asoslari. – Toshkent: Universitet, 2011.